

Розкуркулення в УСРР *

Док. № 17

Аналітична довідка інформгрупи НКЗ УСРР про попередні економічні наслідки від розкуркулення при суцільній колективізації

21 травня 1930 р.**

Не підлягає розголошенню

Прим. № 1

Про наслідки розкуркулення сучасні відомості НКЗ справ обмежуються лише неповними даними по 9 округах. За цими даними, всього куркульських господарств, що їм залишено право на землекористування по 90 адмінрайонах (по яких одержані матеріали), налічується 20 425 господарств, або 227 господарств пересічно на 1 район.

Коли вважати, що наведені дані більш-менш репрезентують Україну в цілому, можливо гадати, що таких господарств буде нараховано всього біля 1309 тис., або 12,6% від всіх господарств України. Приймаючи, що в цьому році в розкуркулення було втягнуто приблизно 71% куркульських господарств, одержимо всього біля 93 тисяч таких господарств.

За даними округ, землю глитайським господарствам залишено за їдоцькою нормою; ця норма коливається по округах, що дали відомості, від 0,4 до 1 га на їдця, що становить пересічно по Україні на двір біля 3,4 га.

По 56 адмінрайонах динаміка землекористування куркульських господарств в зв'язку з розкуркуленням приблизно така: всього землі було 144,1 тис. га (100%), відібрано — 106,3 тис. га (73,8%), залишилось — 37,8 тис. га (26,2%).

Коли ці дані перерахувати на один район, одержимо пересічно: всього землі було 257,5 га, відібрано — 191,0 га, залишилось — 67,5 га.

Розповсюджуючи ці дані в цілому на Україну (557 районів), одержимо припускально, що по всіх глитайських господарствах України можливо нарахувати всього землі 1430,0 тис. га, з них буде відібрано — 1057,0 тис. га і буде залишено — 373,0 тис. га. Вважаючи, як і раніш, що в цьому році зачеплено всього 50% таких господарств, одержимо припускально, що у глитайських господарств, що їх розкуркулено в цьому році, було землі 1016 тис. га, відібрано — 752 тис. га, залишено — 264 тис. га.

З відібраної землі передано колгоспам біля 66,5% га. Решту — передано почасти радгоспам (по Миколаївській окрузі радгоспам передано всю відібрану площу); почасти — громадським селянським організаціям (СТВ тощо). Всього по 96 районах в 9 округах відібране у куркулів майно оцінено в сумі біля 9691,9 тис. крб., що становить на 1 район біля 100,9 тис. крб.

* Продовження. Початок див.: УІЖ.— 1992.— № 3, 4.

** Дата копіювання документа.

При поширенні цих даних на всю Україну (557 районів), одержано біля 56233 тис. крб. На 71% куркульських господарств по Україні, що їх зачеплено розкуркуленням, в цьому році припускається отримувати біля 40 млн. крб. З усього майна, що його відібрано при розкуркуленні, за даними округ, колгоспам передано біля 97,5%. Таким чином, можна вважати, що майно поступило майже цілковито на поширення та зміцнення руху колективізації.

За даними 6 округ (55 районів), майно, що його одержано від куркулів, можливо приблизно розподілити так (в тис. крб.)

Всього	Будівлі	Підприємства	Складні машини	Дрібний реманент	Худоба	Насіння	Фураж	Інше майно
Абсолютно								
4457,2	2654,3	52,8	333,5	174,1	711,6	54,1	65,4	411,4
%/100	59,5	1,2	7,5	3,9	16,0	1,2	1,5	9,2

Таким чином, головні суми майна складають житлові с. г. будівлі та худоба; з останньої вартість тяглової сили (коні та воли) складає біля 349,7 тис. крб. (49,1% від вартості худоби), корови — 262,2 тис. крб. (36,8% від вартості худоби).

На один район, за цими даними, припадає (по вартості в тис. крб.) (див. табл.).

Всього	Будівлі	Підприємства	Складні машини	Дрібний реманент	Худоба	Насіння	Фураж	Інше майно
81,0	48,2	6,0	6,1	3,2	12,0	1,0	1,2	7,5

Таким чином, можливо вважати ліквідацію куркульства як класу в зв'язку з суцільною колективізацією не лише міроприємством, яке має виключно політичне значення, але й міроприємством, яке має певне економічне значення.

От ті попередні суто орієнтовні підрахунки, що їх було можливо зробити на підставі тих обмежених матеріалів, що поки що мають у НКЗС.

21.05.30 р.

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 27, оп. 11, спр. 68, арк. 77—79. Оригінал*.

* Підпис нерозбірливий.

Док. № 18

Вирок Надзвичайної сесії Прилуцького окружного суду про конфіскацію майна, 10-річне ув'язнення й висилку селян с. Гнилиці Турівського району за опір колективізації

23 червня 1930 р.

Вирок

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки 1930 року червня 23 дня Надзвичайна сесія Прилуцького окружного суду по карному відділу в складі: голови Миронова, членів сесії — Большова, Бершадського, в присутності секретаря Кумейка і прокурора Супониць-

кої, розглянувши на закритому судовому засіданні справу по звинуваченню Жулая Олексія Лаврентійовича, 47 років, куркуля, колишнього торговця, нині розкуркуленого, письменного, судимого по 142 і 197 ст. ст. КК (у старій ред.) і засудженого на 10 років позбавлення волі із суворою ізоляцією, позбавленого права голосу; Жулая Федора Олексійовича, 25 років, сина куркуля, судимого по 142 і 197 ст. ст. КК (у старій ред. 1922 р.) і засудженого на 10 років позбавлення волі із суворою ізоляцією з пораженням у правах; Бабенка Свиридона Петровича, 33 роки, куркуля-експертника, податок платив 240 крб., позбавленого виборчих прав, письменного, тричі судимого по ст. ст. 80 ч. 2, 97, 99 і 20—142 КК, який відбував ув'язнення; Могили Андрія Васильовича, 48 років, куркуля-експертника, платив податок 180 крб., письменного, по ст. ст. 54—8, 54—9, 54—10 і 54—11 КК.

Всі підсудні с. Гнилиці Турівського району Прилуцького округу були віддані під суд за тероризування сільського активу, за підпал клуні колгоспу з фуражем, за антирадянську агітацію та за створення контрреволюційного угруповання, що здійснило вищезазначені злочини.

Судовим слідством і матеріалами справи встановлено: 1) 1929 р. по виходу з допру Жулая Олексія і Федора, останні разом з куркулями Бабенком і Могилою організувалися в контрреволюційне угруповання, метою якого були терор над активом і біднотою села, дезорганізація сільських організацій, зрив колективізації й антирадянська агітація. 2) Що учасники угруповання Жулай Олексій, Федір і Бабенко вели систематичну агітацію, спрямовану на зрив колективізації шляхом погроз і стрілянини під вікнами активістів, деморалізували сільський актив. Підсудний Бабенко писав загрожуючі анонімки сільським активістам, а саме: голіві КНС Могилі Марусі й загалом проти колективізації. 3) Що 25 березня 1930 року контрреволюційне угруповання в особі Жулая Олексія, Федора, Бабенка і Могили з метою паралізувати діяльність колгоспу і підірвати його роботу спалили клуню колгоспу з фуражем.

Підсудні винними себе не визнали, проте обставинами справи і показаннями свідків вищезазначена злочинна діяльність підсудних є доказовою. А тому, виходячи з вищесказаного і керуючись 42, 43, 44 арт. КК, 296, 297 і 303 ст. ст. п. 3 КПК, Надзвичайна сесія присудила: Жулая Олексія Лаврентійовича, Жулая Федора Олексійовича, Бабенка Свиридона Петровича і Могили Андрія Васильовича на підставі 54—8, 54—9, 54—10, 54—11 ст. ст. КК піддати позбавленню волі у виправно-трудовах таборах у віддалених місцях Союзу РСР строком на 10 років кожного з конфіскацією всього майна, що належало їм. Їх же на підставі 33 ст. КК, як соціально небезпечний елемент, вислати за межі Прилуцького, Лубенського, Роменського, Конотопського, Київського, Ніжинського і Чернігівського округів строком на п'ять років кожного після відбуття основної міри соцзахисту. А також поразити їх у правах по п. п. «а», «б», «в», «г» 29 арт. КК строком по п'ять років. Зарахувати всім засудженим попереднє ув'язнення з 28 березня 1930 р.

Судові витрати по справі віднести за рахунок республіки. Запобіжні заходи залишити попередніми, тобто утримання під вартою. Вирок може бути оскаржений засудженими протягом 48 годин у Надзвичайну сесію Верховного Суду*.

Оригінал за належними підписами
Вірно: Секретар КУМЕЙКО

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України,
ф. 24, оп. 13, спр. 68, арк. 183—184.
Засвідчена копія**.

* Кримінально-касаційна колегія Найвищого суду УСРР постановою від 18 липня 1930 р. вирок залишила в силі.

** Документ засвідчений печаткою Прилуцького окружного суду.

Док. № 19

Заява ув'язненого селянина А. А. Антохова із с. Крупина на Вінниччині до Г. І. Петровського про несправедливе розкуркулення й виселення сім'ї із села

29 червня 1930 р.

До голови ВУЦВК Г. І. Петровського
В'язня Антохова Антона Андрійовича,
село Крупина Хмельницького району
Вінницької округи, який перебуває у
Вінницькій ВТУ*

З а я в а

22 лютого мене заарештували і посадили у Вінницький БУПР. Вини за собою я не відчуваю. Після мого арешту мою жінку вигнали з хати як куркульку. Але я під розкуркулення не підлягаю, бо я вважаюся як середняк. До революції землі у мене не було і я був батраком, ходив по чужих роботах. Коли мені надали землю, я весь час працював коло свого господарства. Тепер мав 1 коняку, 2-е малих лоша́т, 1 корову, 2 вівці, хату, клуню, 1 сарай, машини у мене ніяких не було. Продподатку платив 30 крб. з копійками, маю сім'ю... ** душ. Посадили в БУПР мене і [забрали] все дома по неправді, так як я мав з ними, то єсть головою сільради та сільКНС, особисті рахунки.

Прошу, як батька України, бути батьком мені і моїй сім'ї, що страждає на чужім селі без хліба, повернути мою сім'ю у хату і дати можливість жити ***.

29.IV. 1930 р.

ПРОХАЧ АНТОХОВ

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 178, арк. 168. Оригінал. Рукопис.

* Колонія виправно-трудового ув'язнення.

** Частина тексту пошкоджена.

*** За розпорядженням ВУЦВК справою А. Антохова займалися Вінницький окривконком, прокуратура, сільрада с. Крупина, БУПР та інші організації. Виявилося, що Антохов був засуджений Вінницьким окружним судом по ст. 54—10 КК до позбавлення волі на 2 роки. Після тривалих перевірок 3 грудня 1930 р. дільнична прокуратура повідомила ВУЦВКу, що «сім'я гр-на Антохова Антона весною 1930 р. була розкуркулена й вислана в інше село. Літом того ж року комісія по розкуркуленню визнала, що Антохова було розкуркулено неправдиво, та повернула назад сім'ю Антохова в село Крупину, причому було повернуто і усе майно. Сім'я Антохова зараз живе у своїй хаті та користується всім тим, чим вона користувалась до розкуркулення. Дільничний прокурор (підпис)».

Отже, справедливість була частково відновлена, але чи був звільнений сам Антохов — відомостей не знайдено.

Док. № 20

Скарга середняка О. Т. Амеліна із с. Перша Старовірівка на Харківщині до ВУЦВК про розкуркулення за невиконання хлібозаготівлі

15 листопада 1930 р.

Всеукраїнському Виконавчому Комітету
Від гр-на Першої Старовірівської сільради
Амеліна Омеляна Тихоновича
15.XI. 1930 р.

З а я в а

Прошу ВУЦВК розглянути мою справу, оскільки сільська Рада оподаткувала мене [на] 350 пуд., а у мене 5 дес. землі і податок сплачував лише 10 крб. Брат живе окремо 4 роки й нічого не має, крім 3-х десятин землі. То вони нас взяли зарахували разом, коли оподатковували. Забрали хліб і продали таке майно: комору, хлів, коняку, 3 овечки і бричку. І залишили тільки на один місяць муки, а в мене 9 душ сім'ї.

Прохач Амелін Омелян Тихонович*.

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 178, арк. 121. Оригінал. Рукопис.

* О. Т. Амелін був на прийомі у Г. І. Петровського і голова ВУЦВК розпорядився негайно розслідувати скаргу селянина, що було доручено Старовірівському райвиконкому. 12 грудня 1930 р. голова райвиконкому Захарченко повідомив ВУЦВКу: «Господарство гр. села Першої Старовірівки Амеліна Омеляна Тихоновича до революції і нині складається з хати, 2-х хлівів, клуні, комори, хижі, 2-х коней, корови, дрібної худоби і 10 дес. землі, тобто господарство по нашому району міцно-середняцьке. Ідців—9 чол. Все це господарство і ідці взяті разом з братом Амеліним Іваном, який юридично розділений, але живуть і ведуть господарство разом. Податок платять: Омелян 10 крб. 70 коп. та Іван—7 крб. 38 коп., причому, якби податок нараховувався як на одне господарство, то був би значно більшим.

План хлібозаготівлі Амеліним доведений до двору в розмірі 250 пудів і він уперто не виконувався, за що говорить те, що після вилучення вийшло—господарство вивезло всього хліба 310 пудів і, крім того, залишено хліба для сім'ї 50 пудів і 7 кіп необмолоченого ячменю (тобто близько 40 пудів).

За злісне невиконання плану Амелін 19.XI.1930 р. був засуджений нарсудом 22-ї дільниці по ст. 58 КК і позбавлений волі на 5 років з поразкою у правах на 3 роки та штрафу 1000 крб.

Голова Старовірівського райвиконкому Захарченко. Секретар райвиконкому Валетчик».

ВУЦВК з такими висновками погодився й прийняв «до відома».

Док. № 21

Заява засудженого селянина П. П. Паравишнікова про помилування

31 грудня 1930 р.

До Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету
Гр. Паравишнікова Петра Павловича,
засудженого по ст. 58 КК

З а я в а про помилування

25 жовтня цього року* виїзна сесія народного суду Артемівського р-ну засудила мене за арт. 58 КК до 5 років позбавлення волі з додержанням його в віддалених місцях ув'язнення з поразкою в правах 5 років після відбуття міри соцзахисту.

* 1930 р.

Міжрайонний суд м. Сталіно вирок нарсуду Артемівської округи залишив без наслідків.

Я з своєю родиною користувався землею в розмірі коло 4-х десятин землі на 4-х їдців. Згідно хлібозаготовчому плану на мій двір повинно було внести 58 пудів хліба. Я вніс належний хліб, але через декілька тижнів знов одержав відношення від сільради, що я повинен внести на протязі 24-х годин ще 166 пудів хліба.

З огляду на те, що із засіяної землі 4-х гектарів півтори десятини загинуло, про що був складений відповідний акт, я не мав змоги [внести] накладений [на] мене хліб, тому що частину хліба ми поїли, а частину залишили для посіву. Цей план до двору, що був мені доведений, я не мав ніякої змоги виконати, про що я й доводив до сільради, яка не звернула на це ніякої уваги.

Я сам колишній робітник шахти «Голландський рудник», де я проробив на протязі 10 років. Батьки мої теж були батраками, про що може ствердити й сільрада. Сільрада весь час вважала мене як середняка, про що й видала мені довідку. Це ще стверджується тим, що я не куркуль, що мого сина було прийнято до лав Червоної Армії в 1928 р., де й зараз він — кулеметником.

Те, що я найманої праці не вживав, видно з того, що я в 1930/31 рр. був обкладений в 34 крб. не як експертник, а надвишка в зарплаті.

В 1928 р. мене було притягнуто до відповідальності за нездачу хліба, але судом мене було виправдано. У мене особисті рахунки з головою сільради гр. Полтавцем, який добивається мене зовсім знищити. Все майно у мене відібрано, а родину вигнали з хати, а зараз я ще судом засуджений на висилку.

Все своє життя я працював сам без найманої праці та добивався зміцнення свого господарства. Я сам почав добиватися ще до суду, щоб мене було прийнято до колгоспу, але, як неправильно обкладеному в експертному порядку, мені в цьому було відмовлено. Ініціатива всього цього була з боку того ж голови сільради Полтавця.

Мені зараз 62 роки. Мене вже всього знищено, але я звертаюся до Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету з проханням помилувати мене та дати мені змогу надалі довести свою лояльність до Радвлади*.

31.XII.30 р.

ПАРАВИШНИКОВ

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 1, оп. 7, спр. 1788, арк. 217—218. Оригінал. Рукопис.

* Висновок членів ВУЦВКу по справі П. П. Паравишнікова був такий: «Відмовити». Всі документи з цього питання повернуто в листопаді 1931 р.

Док. № 22

Повідомлення Янушпільського райвиконкому на Вінниччині до Наркомзему УСРР про висилку розкуркулених селян за межі України

15 січня 1931 р.

До НКЗС.
На № 77—0/621

Загальна кількість розкуркулених господарств в Янушпільському районі — 239. З них вислано за межі України — 149. Залишено з правом користування землею — 90. Покинули села самовільно, залишивши відведену їм землю, — 3. Користуються землею — 87.

Ніяких спеціальних виселків для розкуркулених господарств, що залишені в межах району, не організовувалось. Причина цього та, що весною від ОЗВ по цьому питанню не було одержано відповідних розпоряджень. В останньому розпорядженні ОЗВ про куркульські господарства від 22.III.1930 р. за № 2070, в якому зазначалось про норми залишення землі куркульським господарствам, вказувалось, що польову землю останнім відводити в декількох місцях розпорошено, на гірших землях поза сівозміною колгоспу, а садиби відводити в селі. В обіжнику НКЗС за № 76/3—0/450 від 18.VII. [1930 р.] були вказівки про виселки, але це стосується до землевпорядження МТС.

З одержанням Вашого розпорядження за № 77—0/621 виселки для залишених розкуркулених господарств будуть утворені зимою, під час організації с/г території до весняної посівкмпанії.

Зав. РЗВ [підпис]
Райзем * [підпис]

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 27, оп. 11, спр. 543, арк. 63. Оригінал. Рукопис.

* Йдеться про райземвпорядчика.

Док. № 23

**Повідомлення Костянтинівського райвиконкому
Артемівського округу ВУЦВКу про розкуркулення А. Н. Аксьонова
за нездачу лишків хліба**

22 лютого 1931 р.

ВУЦВКу, Приймальна голови,
на № 42540 від 1.II. [1931 р.]

К о п і я: Московському центральному «Дому селянина»

Костянтинівський райвиконком повідомляє Вас, що гр. Аксьонов був розпроданий за злісну нездачу хлібних лишків, а, по-друге, він дійсно скрив від сільради не 0,8 га, а 2 га промислового городу. З другого боку, визначена загибель врожаю на 60% не відповідає дійсності, що це визначення було орієнтовним задовго до врожаю, з чого робити висновки про відсутність хліба не можна, бо він зняв врожай пересічний по сільраді, а здав значно менше хліба, ніж такі ж самі господарства цієї ж сільради. З окладного листа зовсім не видно, як це фактично так, а тому, стверджуючи попередні наші висновки, повідомляємо, що ми цю справу знову перевірили й наші висновки повністю стверджуються, а тому прохання вважати цю справу за вичерпану. Треба додати, що Аксьонов дійсно куркуль, про це ми маємо вичерпуючий матеріал*.

Голова райвиконкому КУЗЬМІН
Секретар РВК ДАВИДОВ

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 178, арк. 86. Оригінал.

* Справа з розглядом скарги Аксьонова мала затяжний характер. 16 листопада 1930 р. «Дом селянина Московської області» (Москва, Трубна площа) за скаргою Аксьонова попросив прокуратуру Костянтинівського району перевірити правильність доведення йому твердого завдання. Не маючи відповіді протягом 2-х місяців, Аксьонов 16 січня 1931 р. телеграфує «Дому селянина», що ніяких заходів не вжито. Розпорядженням ВУЦВК розгляд скарги було прискорено. 6 березня 1931 р. народний слідчий 9-ї дільниці Артемівського округу Рибалка повідомив ВУЦВКу і в Москву, що майно «гр-на Аксьонова було розпродано за злісну нездачу лишків по хлібозаготівлі, затаєних від сільради, а також за затаєння 2 га промислового городу.

Док. № 24

Заява селянина В. А. Григора із с. Козельщина Бригадирівського району на Харківщині до Укрколгоспцентру про відновлення в колгоспі «Червоний степ» після несправедливого виключення

16 березня 1931 р.

До Укрколгоспцентру м. Харкова
Громадянина с. Козельщина Бригадирівського району
Василя Андрійовича Григора

З а я в а

З часу утворення ТСОЗу «Червоний степ» у с. Козельщині Бригадирівського району я вступив до членів цього ТСОЗу. І ось 6 березня 1931 р. мене виключили, мотивуючи [тим], що я мав до революції найману працю, мав 15 дес. землі і мав стосунки з попівством та куркульством.

До революції я дійсно мав 15 дес. землі, які придбав так: 2 десятини батьківського наділу, а останні 13 десятин землі придбав через «Крестьянский банк». Цю землю обробляв своїм сімейством, що складалось — жінка, два сини і чотири дочки, невістка та троє малих онуків. Після революції половину хазяйства віддав сину Івану. Після розподілу у мене залишилось 7 дес. землі (1 десятина відійшла у громадську толоку), коняка і корова. Після розподілу ми залишились вдвох із старою і обробляли землю самі, а на жнива брав жінку для уборки хліба. Я і жінка маємо по 70 років і своїми силами убирати не могли.

З куркулями і попами зв'язку не мав, хіба що ходив до церкви. Нехліборобських заробітків не маю і не оподаткувався в експертному порядку. Виборчого права не позбавлявся. Щодо соцстану — вважаюся за середняка.

Перебуваючи в ТСОЗі, робив гарно, не звертаючи на свій старий вік, від других не відставав. Був бригадиром по оранці і маю багато трудоднів.

Прохаю розглянути цю справу і повернути мені право члена ТСОЗу*.

16.III. 1931 р.

В. ГРИГОР

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 559, оп. 1, спр. 350, арк. 107. Оригінал. Рукопис.

Крім того, обкладений експертом в сумі 108 крб. 25 коп., Аксьонов цього обкладення не виконав. За все вищенаведене на Аксьонова Костянтинівською райміліцією заведено кримінальну справу про обвинувачення його по ст. 58 КК, яка зараз знаходиться в райнарсуді Костянтинівського району. Отже, селянин не тільки був розкуркулений, але й відданий до суду. Вироку в справі немає, як і самої скарги Аксьонова.

* 16 березня 1931 р. майже аналогічну заяву до Укрколгоспцентру подав і син В. А. Григора Іван Васильович Григор, який, крім тих же відомостей, що є у листі батька, зазначав, зокрема, що, розділивши батьківське господарство пополам, мав 7 дес. землі, коня і корову, а с/г реманент придбав у 1926/27 р. через Козельщинське с/г кредитне товариство «Господар» з виплатою у розстрочку на 3 роки. У ТСОЗі працював бригадиром, був членом сільради та земгромади. «Працюючи чесно на користь соціалістичного будівництва, — писав селянин, — вважаю за велику образу бути виключеним з ТСОЗу за таких неправдивих мотивів».

Укрколгоспцентр доручив Бригадирівській райколгоспспілці перевірити ці заяви, й 25 квітня 1931 р. голова РКС Юрченко, зокрема, відповів: «На Ваше відношення від 16.III. 1931 р. № 1/845 та телеграми від 25.III. 1931 р. повідомляється, що Григорів Івана та Василя виключено з колгоспу за постановою батрацько-бідняцької групи, зборів колгоспу та пленуму сільради, який мав до революції 15 дес. землі, визискувач (займався експлуатацією), активно допомагав монашеству, аби лишився монастир у с. Козельщині. Перебуваючи в колгоспі, негарно поведився з батраками та бідня-

Док. № 25

Лист до Г. І. Петровського від слухачів Військово-повітряної академії РСЧА Я. Коркіна та О. Пахоленка про примусову колективізацію й розкуркулення селян у Новопсковському районі на Старобільщині

7 липня 1931 р.

Голові ЦВК УСРР т. Петровському
Від слухачів Військово-повітряної академії
м. Москва, Ленінградське шосе, буд. 26
Коркіна Якова та Пахоленка Омеляна

Просимо Вас розібрати слідуючі явища, що межують із свавіллям, яке творять місцеві працівники Новопсковського р-ну Старобільського округу, хут. Статівки і с. Лизівки.

I. Колективізація. Колективізовано до 85%. Забезпеченість колгоспів продуктами недостатня. 10% колгоспників зовсім не мають хліба (Білокуракіно) через поганий розподіл. Кооперація зовсім не забезпечує постачання колгоспів промтоварами. Надто велика нужда у взутті. В Статівці та Лизівці в колгоспах зовсім не ведеться підготовка до збирання урожаю.

Є ряд випадків насильницького залучення в колгосп, на випадок відмови йти у колгосп підводять під графу куркуля і розкуркулюють, забираючи все майно, і вивозять в «Ярки».

Існує переконання, що залучити в колгосп можна лише силою. Наприклад, на зборах хут. Статівки актив заявив, що для залучення 15 чол. середняків і бідняків, що залишилися, в колгосп, необхідно 5 чол. вивести у «Ярки».

Викривлення лінії партії проводиться свідомо верхівкою колгоспів. Наприклад, голова колгоспу хут. Статівки Шандра Никанор А. заявляє: «Чи потрібні нам колгоспи?» «На нас партія жме і ми жmemo».

Крім цього, правління колгоспу систематично пиячить, що ми самі бачили в дорозі, і коли приїхали в хутір, і там виявилася частина п'яних колгоспників. Про п'янки правління нам скаржилися колгоспниці-біднячки.

П'янство, залякування, погане виховання і забезпечення колгоспників є причиною небажання бідноти і середняків, які лишилися, вступати в колгосп, внаслідок чого вони йдуть на поводу куркульства і відбивають його настрій.

II. Розкуркулення. В ряді сіл (хут. Статівка, с. Лизівка) є перегини — розкуркулили середняків і навіть бідняків. Наприклад, нами за пропозицією заст. голови РВКу разом з представником від РВК на засіданні активу і групи бідноти хут. Статівки був переглянутий список розкуркулених, де виявилось: розкуркулений і вивезений у «Ярки» бідняк Пугач Артем Сергійович, розкуркулени 2 середняки — Пугач

ками. Отже, виходячи з цього, що Григор, як чужий елемент, який не повинен перебувати в колгоспі, РКС з ухвалою про виключення Григора з колгоспу погоджується...».

5 травня 1931 р. до Укрколгоспцентру звернулася з листом також дочка В. Г. Григора Валентина Василівна Кушніренко, яка проживала в м. Харкові на вул. В.-Гончарівській, 41. Вона з обуренням писала про несправедливість щодо батька і брата, виключених з колгоспу «Червоний степ», нагадувала, що сім'я батька складалася з 11 чоловік і обробляла землю своїм трудом, а після розподілу з братом Іваном 70-річні батьки під час живих брали на допомогу жінку. Кушніренко вважає виключення з колгоспу членів своєї родини фактом, «що межує із злочинном тих осіб, які зловживають своїм станом».

З усіх матеріалів справи видно, що господарська сім'я Григорів була середняцькою, однак їх розкуркулили, майно розпродали, як «експлуататорів», пригадавши, як провину, їх дореволюційне господарювання.

Сергій Кондр[атович] і Луковенко Василь Іванович. На цьому засіданні постановили відновити в правах цих громадян і повернути їм майно. Таке ж становище і по інших селищах, оскільки нам була маса скарг з боку середняків і бідняків. Наприклад, у с. Лизівка відібрали майно у сім'ї червоноармійця Кобзарєвої Ольги Романівни. РВК постановив повернути, але сільрада цього не виконала (заява і листування додаються)*. Розпродано майно у бідняка того ж села Беденка Якова Ізот[овича], який одержав пенсію за сина червоноармійця. Такі випадки розпродажу майна мають масовий характер (заяви додаються).

Розпродаж майна проводили за несвоечасний вихід у липні на роботу, наприклад, у Кобзаря Купріяна, Кобзаря Захара, Лизенко Анастасії Ігнатівни, Кобзар Ольги Романівни. Оштрафовано Кобзарєву Євдокію Самійлівну за невиконання посівкампанії. Всі перелічені громадяни із с. Лизівки.

Стягнення штрафів і розкуркулення проходило найдикішим чином. Штрафи бралися без попередження, а відразу приходили, забирали худобу, майно (наприклад, у Пугача Сергія із Статівки і Лизенкової Анастасії з Лизівки).

Були випадки побиття. Наприклад, побита за 5 крб. громадянка с. Лизівки Шутенко Ганна В. та ін.

У розкуркулених середняків і бідняків відбирали весь хліб і навіть одяг, сало та ін., а потім ділили між собою (хут. Статівка). Штрафи стягувалися і на користь окремих працівників. Наприклад, голова правління кооперативу с. Лизівки прийшов до оштрафованого гр-на Лизенка Парфена і взяв собі кабана.

ІІІ. «Ярки». Всі розкуркулені вивезені в яр. т. зв. «Ярки». Люди знаходяться в цілком безвихідному становищі. Майно, с/г інвентар у них відібраний, землі не дано, живуть у землянках із сім'ями. Живуть старцюванням, розводять бродяжництво. На роботу їх не посилають. Для того, щоб піти в село, вони повинні отримати перепустку у коменданта «Ярків». Ми вважаємо невикористання цієї сили злочинном, у той час, як у радгоспа велика потреба у робіт[никах], наприклад, радгосп «Мирна долина», комуни «Гігант», «Червона руна» та інші для збирання урожаю.

Таке становище довго продовжуватися не може, оскільки люди, приречені на голод, будуть шукати виходу в бандитизмі та ін. Уже зараз становище в селі напружене, наприклад, у с. Білокуракіно після 10—11 годин на вулиці патрулює міліціонер і перевіряє перехожих. Окремі випадкові постріли ставлять міліцію в бойовий стан (у тому ж числі Білокуракіно).

Середняки і бідняки, які знаходяться в селі з розпроданим майном і відібраними посівами (за заготівлю, гужповинність, штрафники), також нікуди не використовуються, землю обробляти їм не дають, змушені ледарювати.

ІV. Склад працівників. Місцеві працівники за своїм політичним змістом цілком не відповідають для виконання покладених завдань партії й радвлда. Голова колгоспу хут. Статівки Шандра Никанор — п'яниця, пиячить з розкуркуленими, в п'янку втягує актив. Є заяви, що вони пропивають майно розкуркулених. Актив на чолі з Шандрою заявляють, що вони змушені розкуркулювати середняків і бідняків, оскільки від них вимагають процент куркулів. Голова сільради с. Заводянка Бублик п'є з цією ж компанією. На нього також є скарги, що він узяв із скрині у Луковенкової Олени 6 крб. 50 коп. (заява додається). Ця компанія заявляє: «Що хочемо, те і робимо». І дійсно, захочуть кого-небудь розкуркулити, дають характеристику, а район затверджує. Секретар сільради с. Лизівки вживає рукоприкладство до

* Тут і далі додатки в справі не виявлені.

відвідувачів. Політичне виховання серед цих сіл не проводиться. До речі сказати, становище з працівниками не краще і в Сватівському радгоспі, який насамперед поставив ворота із зіркою, а поля з кращими землями оброблені найпаскуднішим чином, засмічені, не пополнені, соняшник посіяний як льон, буряк і кукурудза заросли травою, Поле засіяно так, як непотрібно, а поруч поля колгоспів дійсно можуть бути прикладом.

Висновок: Вищеописані факти мають не поодинокій характер, а масовий. Для ліквідації цих безчинств необхідно в район терміново направити комісію від партії та радянських органів. Комісії необхідно перевірити не лише зазначений нами Новопсковський р-н, але й Сватівський, зокрема, радгосп. Комісії слід перевірити актив, який в окремих випадках спився і проводить куркульську лінію, а тому для виявлення фактів ширше залучати групи бідноти*.

Пахоленко, Коркін

7.VII.31 р.

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 1, оп. 7, спр. 145, арк. 62—67. Оригінал. Рукопис.

* Листа Я. Коркіна та О. Пахоленка приймальна голови ВУЦВКу терміново направила до Білокуракінського дільничного прокурора з дорученням уважно розслідувати справу і винних притягти до карної відповідальності. Надаючи виключного значення перевірці фактів, у супровідному листі ВУЦВКа, зокрема, зазначалося: «Ця справа, як надзвичайно характерна своїм викривленням на місці, має бути на доповіді у Г. І. Петровського».

Док. № 26

З відомостей Укрколгоспцентру про опір селян хлібозаготівлі та розкуркуленню *

Не раніше 23 жовтня 1931 р.

Класова боротьба

Зараз навколо хлібозаготівельної кампанії мають місце численні випадки явної і прихованої запеклої класової боротьби. Ліквідований як клас куркуль намагається всіма силами перешкодити виконанню хлібоздачі та іншим кампаніям — підвищенню господарської могутності колективних господарств. За даними 24 районів, було 74 випадки підпалів, які розподіляються [так]: у 6 районах було 11 випадків підпалів колгоспів, у 7 районах — 35 випадків підпалу господарств активістів-колгоспників, з яких тільки у Славутському районі згоріло 25 господарств. У 3-х районах було спалено 14 клунь, причому лише в одному Доманівському — згоріло 11. У 8 районах було 14 випадків підпалу скірт.

За даними 25 районів, було 28 випадків терористичних актів з боку куркульства на окремих активістів і представників влади, які розподіляються [так]: у 12 районах було 15 випадків убивства активістів. У Бабанському районі один випадок поранення активістів. У 5 районах було 7 випадків пострілів по активістах. У Хорольському райо-

* Про ягом 23—27 жовтня 1931 р. відбулися 9 міжрайонних зльотів колгоспів за участю 87 районів, з яких дві третини не виконували планів хлібозаготівель. Головна мета зльотів полягала в тому, щоб створити міжрайонні громадські буксирні бригади по додатковому вилученню хліба у колгоспів та одноосібників. За даними 184 районів, було організовано понад 2,9 тис. буксирних бригад, які в ході хлібозаготівель проводили розкуркулення. Який це викликало опір селян — свідчить публікований документ.

ні був випадок поранення представника РВК. У 4 районах було 4 випадки побиття активу з боку куркульства. У 2 районах було 3 випадки побиття представників РВК. Загалом у 47 районах було 109 випадків терору з боку куркульства.

За даними 47 районів, було 25 випадків крадіжки хліба. У 15 районах було 35 випадків крадежу, форми яких не виявлено. У 6 районах було 9 випадків крадежу у формі залишення хліба в соломі. У 9 районах було 9 випадків, коли зерно залишали і змішували з половиною. В Сахновщанському районі був випадок приховування площі засіву. У 8 районах було 10 випадків крадіжок з-під молотарки. У 14 районах було 18 випадків неоприходування частини обмолоченого хліба. У 2 районах було 2 випадки, коли хліб колгоспів переховувався у куркуля. У 5 районах було 6 випадків приховування хліба — переховування хліба по окремих колгоспах.

Намагання куркуля зірвати хлібозаготівельну кампанію проходить у прихованій формі, але боротьба його спрямована різними шляхами: 1) У с. Сергіївка Краматорського району на ґрунті класової помсти куркулі зробили наліт на 3-х активних членів колгоспу, серед яких був член комісії сприяння хлібозаготівлі тов. Хорошайло, але їх спроба не вдалася. Через деякий час, коли товариш повернувся додому, він був поранений через вікно пострілом. Підозрювані в цьому затримані. У відповідь на куркульський терор колгоспники організували червону валку 3000 пудів. 2) У селі Городище Ворошилівського району убитий активіст-колгоспник і підпалено господарство комуни ім. КІМу. 3) Правління артiлі «Труд селянина» Зiньківського району весь час жаліється на нереальність плану. Коли ж після перевірки виявилось, що план реальний, то правління під впливом куркульської агітації ставиться до його виконання по-опортуністичному, з метою відтягування молотби колгоспники молотять озимину ціпами, в той час, коли є вільні молотарки. 4) У Кириківському колгоспі Лебединського району куркулі агітували жінок-колгоспниць, щоб вони затримували підводи з хлібом. 5) У колгоспах Доманівського району були випадки, що куркульська частина колгоспників проводила агітацію, що план хлібозаготівлі нереальний. З цієї агітацією була поведена рішуча боротьба і зривників хлібозаготівель виключили з колгоспу. 6) В артiлі ім. Ворошилова Глинянської сiльради Новоукраїнського району правління злісно ігнорує постанову Колгоспцентру про розподіл авансів. На 38 працездатних членів колгоспу розподілили 600 пудів жита, на корм птиці роздали по фунту ячменю на трудовдень. Куркульських агентів засудили. 7) У селі Березівці Хорольського району куркулі тяжко поранили з обріза уповноваженого райвиконкому. 8) У колгоспах Жмеринського району виявлено 3 випадки крадежу хліба, за що винні підкуркульники виключені з колгоспів і притягнуті до відповідальності. У колгоспі ім. Петровського Златопільського району було знайдено, що рахівник Доля веде шкідницьку роботу серед колгоспів й агітує проти здачі хлібних лишків державі, що сприяє масовим невиходам на роботу членів колгоспу. Правління Златопільської РКС постановило: «За відсутність обліку правління колгоспу розпустити, справу правління і рахівника передано слідчим органам». У колгоспі «Перше травня» Решетилівського району завдяки куркульському впливу колгоспники забороняли виконувати план хлібозаготівлі. В цьому районі за вперте невиконання плану звільнені з роботи правління у 5 колгоспах. 9) Уповноважений РПК у Наталівці Пирятинського району Цуккерман весь час агітував за нереальність плану, тим часом інший уповноважений з представником РВК знайшли у полові жито і пшеницю. 10). В артiлі «Червоний шлях», Новодмитрівка Сахновщанського району заможний середняк працював біля молотарки машиністом і навмисно молотив під час великого вітру, через що молотарка згоріла, суд засудив його на 2,5 роки ув'яз-

нення. 11) В артiлі «8-е Березня» Богодухівського району, де головував колишній поліцейський, було дозволено розвозити неусуспільнений озимий хліб від молотарки по домах. Голову колгоспу завдяки [такій] роботі артiлі віддали під суд.

Укрколгоспцентр

Центр. держ. арх. вищих органів держ. влади і органів держ. управління України, ф. 559, оп. 1, спр. 1657, арк. 38—40. Копія.

Одержано 22.10.91.

(Далі буде)

До уваги вчителів історії!

Вийшов у світ пробний навчальний посібник для 10—11 класів середньої школи «Історія України» (автори — М. В. Коваль, С. В. Кульчицький, Ю. О. Курносів, В. Г. Сарбей). Вийшов — і одразу застарів. Міністерство народної освіти незалежної України докорінно переглянуло зміст та умови викладання історії. В основу покладено курс історії України. Курс історії СРСР ліквідовано. Історія Росії та інших республік колишнього Радянського Союзу вивчатиметься в курсі всесвітньої історії.

Інститут історії України Академії наук України у вересні 1991 р. увійшов з пропозиціями в Міністерство народної освіти про докорінні зміни в структурі і змісті навчального посібника для 10—11 класів. Пропозиції прийнято, а посібник вже перероблено. Однак його вихід у світ очікується не раніше 1992/93 навчального року. Щоб полегшити вчителю викладання історії України відповідно до нової програми, «Український історичний журнал» починає з № 5 друкування заново написаних розділів цього посібника. Першим друкується комплекс розділів, що висвітлюють визвольні змагання українського народу в 1917—1920 рр.:

- Розділ I. Утворення УНР. Центральна Рада;
- Розділ II. Українська Держава Павла Скоропадського;
- Розділ III. Відродження УНР. Директорія;
- Розділ IV. Утвердження УСРР. Боротьба радянських і петлюрівських військ із денікінцями;
- Розділ V. Становище в УСРР у 1920 р. Радянсько-польська війна.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ «УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ»!